

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΕΔΡΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΙΚΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ Α΄ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΙΚΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ίω. Κορναράκης - Άλ. Σταυρόπουλος

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ — ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1982

ΕΙΣΗΓΗΣΗ Δ΄

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ*

(Άλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος

Έντ. επιμελητής Θεολογικής Σχολής

Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν)

Εἶναι σκόπιμο, στήν ἀρχή τῆς εἰσηγήσεώς μου νά ἐπιση-
μάνω ὄρισμένους περιορισμούς της ὡς πρός τί ἐπιδιώκει καί τί
ἔχει:

1. Ἡ εἰσήγησι καταγράφει τοὺς πρόσφατους προβληματισμούς
καί τήν προβληματική τοῦ εἰσηγητοῦ ὑπό τύπον θέσεων.
2. Δέν ἐπιδιώκει νά δείξη πρωτοτυπία. Πολλά ἴσως φανοῦν
συνήθη καί τετριμμένα ἢ ὡς ἐπαναλήψεις στοιχείων πού
ἤδη ἔχουν ἀναφερθῆ στίς συζητήσεις τοῦ Συμποσίου. Πλήν
ὅμως ὁ εἰσηγητής αἰσθάνθηκε τήν ἀνάγκη τῆς προβολῆς
των.
3. Ἐπιχειρεῖ νά διατυπώσῃ ὄρισμένες ὑποθέσεις ἐργασίας.
4. Θέτει ὄρισμένους ἐρευνητικούς στόχους.

Προσδιορισμός τοῦ τίτλου

Στή συνέχεια, κρίνω χρήσιμο, πρὶν προβῶ στήν ἀνάπτυξι
τῶν σκέψεών μου γιά τό θέμα μας νά προσδιορίσω κάπως τόν
τίτλο τῆς εἰσηγήσεως.

Ἐχει λεχθῆ, ὅτι ἡ **Ψυχολογία**, ἀντλοῦσα τίς γνώσεις της
ἀπό τήν πράξι τῶν ψυχολογικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι δυνατό νά

χαρακτηρισθῆ ὡς ψυχολογία τοῦ «πεπτωκότος» ἀνθρώπου¹. Ἡ Ποιμαντική ὁμως Ψυχολογία (ΠΨ) ἀσχολουμένη μέ τόν ἐν Ἐκκλησίᾳ ἄνθρωπο καί μέ τήν βίωση ὑπό τῶν πιστῶν τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας, θά ἦτο δυνατό νά χαρακτηρισθῆ κυρίως ὡς ψυχολογία τοῦ «ἀνισταμένου» ἀνθρώπου, διότι ἀκριβῶς αὐτόν τόν ἄνθρωπο σπουδάζει καί βοηθεῖ. Ὡς ἐκ τούτου μάλιστα, ἡ ΠΨ προκύπτουσα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως καί ἐμπειρίας, ἐπιτελεῖ αὐτοτελεῖ ἐπιστημονική συμβολή². Ἡ σκιαγράφῃσι διὰ τῆς ΠΨ αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ ἀνισταμένου ἀνθρώπου, βάσει στοιχείων πού προκύπτουν ἀπό τήν μακροαίωνα ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν ἀναστροφή της μέ τόν θεούμενο ἄνθρωπο, εἶναι δυνατό νά καταστῆ πολύτιμη γιά τό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἀφενός καί γιά τήν ψυχολογική ἐπιστήμη ἀφετέρου.

Τή δυναμική τοῦ ἀνισταμένου ἀνθρώπου εἰκονογραφεῖ μέ θαυμαστό τρόπο ὁ λή λόγος τοῦ Ἀββᾶ Σισώη τοῦ Μεγάλου πού τόν βρίσκουμε στό Γεροντικό³.

«Ἐδελφός ἠρώτησε τόν Ἀββᾶν Σισώην, λέγων· τί ποιήσω Ἀββᾶ, ὅτι πέπτωκα; λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ἀνάστα πάλιν· λέγει ὁ ἀδελφός· ἀνέστην καί πάλιν πέπτωκα· καί λέγει ὁ γέρων· ἀνάστα πάλιν καί πάλιν· εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφός· ἕως πότε; λέγει ὁ γέρων· ἕως ἄν καταληφθῆς εἴτε ἐν τῷ ἀγαθῷ εἴτε ἐν τῷ πτώματι· ἐν ᾧ γάρ εὐρίσκεται ἄνθρωπος ἐν αὐτῷ καί πορεύεται».

1. Κορναράκη Ι. Κ., Βιβλικά Ψυχογραφήματα, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 19, 22.

2. Σταυροπούλου Α. Μ., Ποιμαντική θεολογική ἐκπαίδευσι καί ἡ συμβολή τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, ἀνάτυπον ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ, τ. ΚΔ', Ἀθήναι 1980.

3. Γεροντικόν (τό), ἤτοι Ἀποφθέγματα Ἁγίων Πατέρων, Ἀθήναι, Ἐκδ. «Ἀστήρ», 1970, σελ. 114.

Τό ἔργο τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας

Αὐτή τή δυναμική ψυχολογία τοῦ ἀνισταμένου-πίπτοντος καί ἀνισταμένου-ἀνθρώπου θά εἶχε κατεξοχήν ὡς ἔργο της νά σπουδάσῃ ἢ ΠΨ· νά μελετήσῃ, δηλαδή, τήν πορεία του στήν πνευματική ζωή, τή ζωή δηλαδή πού ἀναπτύσσεται μέσα στήν καθόλου ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί, πῶς εἶναι δυνατό νά ὀρίσουμε διαφορετικά τήν πνευματική ζωή παρά ὡς ζωή ἀναπτυσσομένη ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ;

Καί ὅταν λέμε, νά μελετήσῃ ἢ ΠΨ τήν δυναμική ψυχολογία τοῦ ἀνισταμένου ἀνθρώπου, ἐννοοῦμε κατ' ἀρχήν νά φέρῃ σέ φῶς ὅ,τι στήν μακραίωνα ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας:

- α. ἀπεθισαυρίσθη ὡς γνῶσις ψυχολογική· ἢ
- β. ἐπενοήθη ὡς μέθοδος διερευνήσεως ψυχολογικῶν νόμων, μηχανισμῶν, ψυχικῶν φαινομένων καί γεγονότων· ἢ
- γ. ἐχρησιμοποιήθη ὡς θεραπευτική τεχνική στίς σχέσεις της μέ τόν ἀναπτυσσόμενο στήν πνευματική ζωή ἄνθρωπο.

Καί πρόχειρη μόνον ἱστορικοψυχολογική ματιά καί μελέτη στόν χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως εἶναι δυνατό νά ἀποκαλύψῃ:

- α. ἓνα πολύτιμο *corpus* ψυχολογικῶν γνώσεων (π.χ. ψυχική δομή τοῦ ἀνθρώπου, ἡ θέσι τῶν παθῶν καί ἡ φύσι τους, τά ψυχολογικά στάδια τοῦ πειρασμοῦ, τῆς ἐμπεδώσεως τῆς ἀρετῆς).
- β. μεθόδους βάσει τῶν ὁποίων διερευνήθηκαν ψυχολογικά φαινόμενα (π.χ. ἡ διάκρισις τῶν λογισμῶν), ἀλλά καί
- γ. θεραπευτικές (ὅπως αὐτή ἢ ἴδια ἢ ἀκρόασι τῶν λογισμῶν, τά ἐπιτίμια, διάφοροι «κανόνες», ἡ προσευχή, ὁμοιοπαθητική ἢ διά τῶν ἀντιθέτων μέσων θεραπεία ποικίλων καταστάσεων) πού κατατείνουν στήν «ἀνάστασι» καί στή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Χρειαζέται κατά ταῦτα σύντομη καί συστηματική μελέτη αὐτῆς τῆς «πρακτικῆς» ἢ «θεολογικῆς» ὅπως ἔχει χαρακτηρι-

σθη «Ψυχολογίας»⁴.

Έκ παραλλήλου, χρέος τῆς ΠΨ στους καιρούς μας θά ἦταν:

- α. νά **ἀξιολογήσει** καί νά **ἀξιοποιήσει** ἐνεργοποιώντας αὐτές τίς ψυχολογικές γνώσεις καί τίς ψυχολογικές μεθόδους διερευνήσεως
- β. νά **ὕποβοθηθή** τό ἔργο τῆς ἀγωγῆς στήν ὀρθόδοξη πνευματική ζωή **μέ τήν ἐπαναχρησιμοποίησι** μεθόδων καταρτίσεως πού ἔχουν στεφθῆ μέ ἐπιτυχία στό παρελθόν καί πού ἀναφέρονται τόσο στήν κατάρτισι τῶν ποιμένων ὅσο καί τῶν ποιμνιομένων (αὐτογνωσία, ἐποπτεία)
- γ. νά **προβάλλῃ** παραδεδομένους τρόπους διαποιμάνσεως τῶν ἀνθρώπων.

Μέ αὐτές τίς προτάσεις τίθεται τό μεθοδολογικό πρόβλημα τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας πού στήν οὐσία του εἶναι θέμα ἐπιλογῶν καί προτεραιοτήτων. Μέ τόν τρόπο μάλιστα πού ὑπεδείχθη πῶς πάνω τό σημερινό χρέος τῆς ΠΨ, ἡ ΠΨ φαίνεται ὅτι ἐπωμίζεται τήν τεραστία εὐθύνη **νά καθοδηγήσῃ στήν πνευματική ζωή τόν «ἀνιστάμενο»** ἄνθρωπο τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκει νά γνωρίσῃ τήν πορεία καί τήν ψυχολογία στήν καθολικότητά

4. Gärtner H., Individualseelsorge in der «alten Kirche» -Der Beitrag des Clemens Alexandrinus und der orientalischen Mönchen zum seelsorglichen Gespräch, Freiburg i. Br. 1981, ὑπό ἔκδοσιν. Καί Pompey H., Humanwissenschaftliches Denken und Handeln in Seelsorge und Seelsorgewissenschaft, Eine historische Analyse, in Deshalb für den Menschen, hg. von G. Struck, Regensburg 1980, S. 358-376. Μία πρώτη προσπάθεια ἔχει ἀποτυπωθῆ στό «Στοιχεῖα νηπτικῆς ψυχολογίας» (Θεσσαλονίκη 1963) τοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Κορναράκη καί τελευταία τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ T. Spidlik (La spiritualité de l'orient chrétien, Manuel systématique, OCA 206, Roma 1978). Δέν πρέπει νά παραλείψουμε τό ἔργο τοῦ I. Hausherr γιά τήν πνευματική καθοδήγηση (Hausherr I., La direction spirituelle en Orient autrefois, OCa 144, Roma 1955), τοῦ ὁποίου ἐκτενῆ παρουσίαση ἔκανε ὁ π. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος. (Ἡ πνευματική καθοδήγησις κατά τούς Πατέρας, ἐν τοῦ αὐτοῦ: Τό πολίτευμα τῶν Χριστιανῶν, Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Π. Πουρνάρα, 1975, σ. 86-116). Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ἡ διπλωματική ἐργασία τοῦ H. Gärtner γιά τόν «Ποιμαντικό διάλογο τήν ἀρχαία Ἐκκλησία» (1981).

της. Οίκοθεν, αὐτοῦ τοῦ τύπου ἢ ΠΨ, δέν νοεῖται ὡς ἀκαδημαϊκῶς μόνον, στά πλαίσια τοῦ Πανεπιστημίου, λειτουργοῦσα ἐπιστήμη, -ὡς συνολικό πρόγραμμα ἐρεύνης, διδασκαλίας, ἐφαρμογῶν-, ἀλλά κυρίως ὡς ἐν Ἐκκλησίᾳ θεολογική λειτουργία στοιχοῦσα στό ἀξίωμα:

«πρᾶξις θεωρίας ἐπίβασις» πού τόσο παραστατικά ἀποδίδει στόν ιβ' λόγο της ἢ Ἄμμά Συγκλητική· «Ἐπικίνδυνον, τόν μή διά πρακτικοῦ βίου ἀναχθέντα, διδάσκειν»⁵.

Μέ τό τελευταῖο τοῦτο ἀξίωμα συνδέεται αὐτομάτως καί ὁ **τρόπος προετοιμασίας** ἐκείνων ἢ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θά διακονήσῃ καί θά θεραπεύσῃ τήν ΠΨ εἴτε ὡς λαϊκός εἴτε ὡς κληρικός, εἴτε στόν κόσμον εἴτε στήν ἔρημο, ἀλλά καί αἱ **ἀρχαί** βάσει τῶν ὁποίων θά γίνῃ ἢ κατάρτισί του. Καί ἐδῶ ἡ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πολύτιμος ὅταν συνιστᾶ: ἡ ἐκμάθησις «τῆς πνευματικῆς τέχνης» καί ἡ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας νά γίνεται ὑπό τήν καθοδήγησι «τῶν ἐχόντων γνῶσιν ἐκ πείρας» καί ἐκεῖ ὅπου ἀσκεῖται ἡ ὀρθόδοξη πνευματική ζωή⁶.

Σχέσεις τῆς ΠΨ μέ τήν Ψυχολογία

Μέ τόν τρόπο πού ὠρίσαμε πῶς πάνω τό χρέος καί τήν ἀποστολή τῆς ΠΨ δέν ἐπιδιώκουμε ἐπ' οὐδενί λόγῳ νά περιορίσουμε σέ χῶρο τελείως στεγανό τήν δραστηριότητά της. Οὔτε ἀκόμα, ἀρνούμεθα τόν διάλογο αὐτῆς τῆς Ψυχολογίας, τῆς ΠΨ ἐν προκειμένῳ, μέ τίς ἄλλες ψυχολογικές καί ἀνθρωπολογικές ἐπιστήμες. Ἐπάρχουν ἱκανά **σημεῖα στηρίξεως γιά τή**

5. Γεροντικόν (τό), σελ. 121.

6. Πρβλ. Κασσιανοῦ (ἢ Μωϋσέως): «... πῶς οὐ μωρόν τήν πνευματικήν τέχνην, τήν πασῶν τεχνῶν δυσχερεστέραν, νομίζειν μή δεῖσθαι διδασκάλους;» (Λόγος πρὸς Λεόντιον Ἡγούμενον, Φιλοκαλία, τ. Α', ἐκδ. «Ἄσπην» 1974, σ. 90) καί Ἰσαάκ τοῦ Σύρου (οἱ ἀσκητικοί λόγοι): «Ἐρώτησον δέ καί τοὺς ἔχοντας γνῶσιν ἐκ πείρας καί ὄχι ἀπό μόνην τήν ἴδιαν αὐτῶν γνῶσιν» (Λόγος ΙΒ', ἐκδ. «Ἄσπην» 1961, σ. 43).

σύζευξι τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν ἀφ' ἑνός -καί ἡ Ψυχολογία εἶναι μία ἀπό τίς πολλές- καί τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας καί Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ἀφετέρου. Δέν εἶναι ἐκεῖ τό πρόβλημα. Τό θέμα προϋποθέτει καί ἀπαιτεῖ συζήτησι. Δέν θά ἐπιμείνουμε ἐδῶ.

Σέ προηγούμενη ἐργασία καταδείξαμε τίς προϋποθέσεις γι' αὐτή τή δυνατή συνεργασία καί τήν ἀντίδοσι τέτοιων στοιχείων ἀπό τόν ἕνα χῶρο στόν ἄλλο βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς «προσλήψεως» πού mutatis mutandis ἐπιτρέπει τήν ἐνσωμάτωσι στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί μεταστοιχείωσι ἐν ταυτῷ καί «θεραπεία» τῶν στοιχείων ἐκείνων·

«τό γάρ ἀπρόσληπτον καί ἀθεράπευτον»⁷.

Ἔστω καί ἂν δέν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε ἡ περί ἧς ὁ λόγος «πρόσληψις», εἶναι δυνατόν νά γίνεται χρῆσις «προτύπων ἐργασίας» (modèles), πού προέρχονται ἀπό τίς ἀνθρωπολογικές ἐπιστήμες ἢ τήν Ψυχολογία, στόν χῶρο τῆς Θεολογίας μόνο καί μόνο ἐπειδή κρίνονται ὅτι εὐνοοῦν τήν οἰκοδόμησι ἢ τήν διαζωγράφησι μιᾶς θεωρίας ἢ διδασκαλίας. Πρβλ. ἐπί παραδείγματι τή διαίρεσι τοῦ πλατωνικοῦ προτύπου περί ψυχῆς καί τήν διαφοροποιημένη χρῆσι του ἐκ μέρους πολλῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τελικά δέν εἶναι καί βέβαιο, ὅτι τέτοια εἶναι, ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται ἡ ψυχική δομή τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς κύριες ἐπί μέρους λειτουργίες τῆς ψυχῆς.

Βέβαια ὅμως, εἶναι ἡ χρησιμοποίησι πορισμάτων καί μεθόδων τῶν ψυχολογικῶν ἐπιστημῶν στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ εἴσοδος τῆς Ψυχολογίας στόν χῶρο τοῦ Πρακτικοῦ ἢ Ποιμαντικοῦ κλάδου τῆς Θεολογίας, ὅπως καί τό πλῆθος τῶν σχετικῶν συγγραφῶν, μαρτυρεῖ γιά τήν πεποίθησι στήν πραγματικότητα τῆς παρεχομένης βοήθειας, μέ ἀποτέλεσμα τό σύνολο τῶν γνώσεων καί τῶν μεθόδων πού προκύπτει νά συγκροτῆ τή νέα σχετικῶς κατεύθυνσι πού ὀνομάζουμε Ποι-

7. Σταυροπούλου Α. Μ., Ποιμαντική προετοιμασία τῶν μελλονύμφων, Ἀθῆναι, Ἐκδ. Ε.Κ.Κ.Ε., 1971, σ. 29-37.

μαντική Ψυχολογία. Αὐτή, μπορεί νά θεωρηται ὡς «ἡ ἀπάντησι πού δίνει ἡ Ψυχολογία στά ποιμαντικά ἐρωτήματα πού τῆς ἀπευθύνει ἡ Πρακτική Θεολογία». Εἶναι κι αὐτή ὁπωσδήποτε μία ἄποσι πού ἐπεκράτησε μέχρι τώρα.

Εἶναι ὅμως πλέον καιρός, ἡ ΠΨ νά **πάψη** νά ἀποτελεῖ μόνον τό **τέρμα ἑνός μονοδρόμου** ἀπό τήν Ψυχολογία πρὸς τήν Θεολογία καί νά θεωρηται καί νά ὀρίζεται ὡς «ἡ ἐφαρμογή τῶν πορισμάτων τῆς συγχρόνου ψυχολογίας εἰς τό ποιμαντικόν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας». Ὅσο δημιουργική καί ἂν εἶναι αὐτή ἡ προσφορά τῆς Ψ πρὸς τήν Θεολογία διὰ τῆς ΠΨ, ἡ **σχέσις** παραμένει **ἑτεροβαρῆς** καί *τότε μόνον* εἶναι δυνατό νά νομιμοποιήσῃ τή θέσι της στόν Πρακτικό θεολογικό κλάδο, *ὅταν* ἐδραιωθῇ καί ὡς **ἀφετηρία ὁδοῦ διπλῆς κατευθύνσεως**: τόσον ἐκ τῆς Ψυχολογίας πρὸς τήν Θεολογία ὅσον καί ἐκ τῆς Θεολογίας πρὸς τήν Ψυχολογία.

Τοῦ τελευταίου τύπου ἡ **ἀντίδοσι**, ἐκ τῆς Θεολογίας διὰ τῆς ΠΨ πρὸς τήν Ψυχολογία, ὑπετυπώσαμε στήν ἀρχή τῆς εἰσηγήσεώς μας ὅτι εἶναι δυνατό νά καταστῇ **πολύτιμη καί γιά τήν ψυχολογική ἐπιστήμη**. Μέ τόν μέχρι τώρα τρόπο τῆς ἑτεροβαροῦς ἀνταλλαγῆς στοιχείων ἡ ἐπιστήμη τῆς Ψυχολογίας στερεῖται τῶν πορισμάτων τῆς ΠΨ καί ἀγνοεῖ θεμελιώδη ἀνθρωπολογικά στοιχεῖα πού συνιστοῦν τόν ποιμαινόμενο ὑπό τῆς Ἐκκλησίας ἄνθρωπο ἢ καί σχηματίζει μία τελείως ἢ σχετικῶς ἐσφαλμένη εἰκόνα γι' αὐτόν, πού φέρνει τά σημάδια καί τό βάρος τῶν προκαταλήψεων τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν σχολῶν ὡς πρὸς τόν θρησκευόμενο ἄνθρωπο.

Ἡ προσφορά στήν Ψυχολογία -ἢ στούς Ψυχολόγους καί Ψυχιάτρους- ἐκ μέρους τῆς ΠΨ ποιμαντικῶν ἀνθρωπολογικῶν στοιχείων, θά τήν (τούς) βοηθήσῃ στόν σχηματισμό μιᾶς καθαρώτερης εἰκόνας γιά τόν ποιμαινόμενο πιστό ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος τυχόν θά ἐπεδίωκε τήν βοήθεια τῆς Ψυχολογίας γιά τήν ἐπίλυσι ψυχολογικῶν προβλημάτων.

Ἡ προσφορά τῆς ΠΨ στήν Πνευματική ζωή

Αὐτή ἡ προσφορά εἶναι σημαντική γιατί αὐτό τό ἔργο μπορεί νά τό ἐπιτελέση μόνο ἡ ΠΨ, μιά καί αὐτή ὡς Ψυχολογία τοῦ ἀνισταμένου ἀνθρώπου ἀσχολεῖται συστηματικά καί παρακολουθεῖ τήν ἀνάπτυξι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ -τίς πτώσεις του δηλαδή, τίς μεταπτώσεις καί τή συνεχή ἀνάστασί του- ἔχουσα στήν κατοχή της ἕνα ἀπέραντο «κλινικό» ὑλικό προερχόμενο ἀπό ποικίλες περιοχές, ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἐκκλησία ἀσκεῖ ἢ ἄσκησε τό ποιμαντικό της ἔργο.

Ἀπό αὐτό τό ὑλικό της εἶναι δυνατόν νά καταδείξη, τί μπορεί νά ἐπιτύχη ὁ ἀνθρώπινος ψυχισμός, ὅταν συνεργήσῃ μέ τόν σαρκωμένο Λόγο τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι Ἁγίῳ. Αὐτή ἡ συνεργία ἀνθρώπου καί Χάριτος ὅταν ὑποδειχθῇ, εἶναι δυνατό νά ἀνοίξη νέους ὀρίζοντες γιά τόν ἄνθρωπο καί νά συντελέσῃ στήν **ὑπέρβασι τῆς μονοδιάστατης ἀντιμετωπίσεώς του**. Ἡ ΠΨ εἶναι δυνατό νά προβάλλῃ τήν ἐφικτή αὐτή συνεργία ὡς νέα (καινή) ἀνθρωπολογική σταθερά.

Ἡ **ὑπόμνησι αὐτῆς τῆς συνεργίας** καί ἡ σκιαγράφησι ἐκ μέρους τῆς ΠΨ τοῦ ἀνισταμένου ἀνθρώπου εἶναι ἐξίσου, ἂν ὄχι περισσότερο, **πολύτιμη καί γιά τό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας** καί κυρίως γι' αὐτόν τόν ἴδιο τόν ποιμαινόμενο ἀνιστάμενο ἐν Ἐκκλησίᾳ ἄνθρωπο. Γιατί αὐτός ἀπ' αὐτή τήν σκιαγράφησι λαμβάνει «ικανοποιητική ἀπόδειξι τῆς ἀνάστασης» ὅπως ὑποστηρίζει καί ὁ Παλλάδιος γιά τόν ἀναγνώστη του στό τέλος τῆς Λαυσαϊκῆς του Ἱστορίας⁸.

«Ἐσύ βέβαια, πιστότατε δοῦλε Χριστοῦ, ἐντρυφώντας σ' αὐτοῦς μέ εὐχαρίστηση -στούς βίους δηλαδή τῶν Ἁγίων πού ἐξιστοροῦνται στό βιβλίον- ἀφοῦ ἔλαβες ἱκανοποιητική ἀπόδειξι τῆς ἀνάστασης τούς βίους καί τούς πόνους τους καί τήν τόση ὑπομονή, ἀκολούθησέ τους πρόθυμα τρεφόμενος μέ χρηστή ἐλπίδα...»

8. Παλλάδιου, Λαυσαϊκή Ἱστορία, «Ἄνθη τῆς ἐρήμου» 16, Ἐκδ. Ἱ. Μ. Σταυρονικήτα, Ἁγίου Ὄρους 1980, σ. 173.

Καί «αὕτη ἡ χάρις, τὴν ὁποῖαν χαρίζει εἰς ἡμᾶς (ὁ Θεός) μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἤγουν τὸ ν' ἀναστήση ἡμᾶς διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας, ὑπάρχει ἀνωτέρα ἐκείνης, ἥτις ἐδόθη ἡμῖν, ὅταν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔφερεν ἡμᾶς εἰς τὴν κτίσιν»⁹ (Ἰσαάκ τοῦ Σύρου Λόγος Ξ', Περὶ πονηρῶν λογισμῶν, σ. 218).

Αὐτὸ ὅμως τὸ σημεῖο, παρ' ὅλο ὅτι σημαδεύει τὸ τέλος τῆς εἰσηγήσεως, δέν σημειώνει ἐν τούτοις καὶ τὸ τέλος τοῦ ἐγχειρήματος. Διότι, δέν ἀρκεῖ νά ὑποδείξουμε ἓνα νέο ὄρο καὶ νά θεωρήσουμε ὅτι ἐπερατώσαμε τὸ ἔργο μας. Ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία ὡς Ψυχολογία τοῦ ἀνισταμένου ἀνθρώπου ὀφείλει νά ὑποδείξῃ καὶ νά περιγράψῃ τὸ πῶς λειτουργεῖ ὁ ψυχισμὸς του καὶ πῶς βιοῖ τὴν ὀρθόδοξην πνευματικὴν ζωὴν ἐν Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ὁ ἀνιστάμενος ἄνθρωπος.

Συνοπτικὴ παρουσίαση τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ κ. Α. Σταυροπούλου

1. Σχετικὰ μὲ τὸν ὄρο «ἀνιστάμενος ἄνθρωπος», πού χρησιμοποίησε ὁ κ. Σταυρόπουλος, τονίστηκε ὅτι αὐτὸ δέν σημαίνει κάτι τὸ στατικό, ἀλλὰ εἶναι μιά πορεία, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος περνᾷ κάθε φορά ἀπὸ διαφορετικὰ ἐπίπεδα, ἀποκτᾷ διαφορετικὰς ἐμπειρίας, πέφτει καὶ ξανασηκώνεται, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ζεῖ μέσα στὴν Ἐκκλησίαν, στὴν κοινωνίαν του μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς συνανθρώπους του.

2. Τὸ περισσότερο μέρος τῆς συζήτησης περιστράφηκε γύρω ἀπὸ τὸ ἐρώτημα, ἐάν καὶ κατὰ πόσο μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε στὴν Ποιμαντικὴ Ψυχολογία μεθόδους διερεῦνησης καὶ θεραπείας τῆς «θύραθεν» Ψυχολογίας καὶ γενικότερα τὴν Ψυχιατρικὴν καὶ τὴν Ψυχολογίαν. Ἔχει δηλαδὴ ἀνάγκη ἡ

9. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Λόγος Ξ', Περὶ πονηρῶν λογισμῶν, σ. 218. Homans Peter (ἐκδ.), *The Dialogue between Theology and Psychology*. Chicago and London, The University of Chicago Press: Essays in Divinity Vol. III, 1968, 296 σ.

Ἐκκλησία -μέ τόν πλοῦτο τῆς Παράδοσής της- ἀπό τήν βοήθεια τῆς «θύραθεν» Ψυχολογίας; Τίς ἀπαντήσεις, πού δόθηκαν στό ἐρώτημα αὐτό, μπορούμε νά τίς ἀναφέρουμε συνοπτικά ὡς ἑξῆς:

α) Ὑπάρχει σήμερα στήν Ἑλλάδα, ἀλλά καί στό ἐξωτερικό, ἓνα μεγάλο πρόβλημα. Ἄνθρωποι πού ἀντιμετωπίζουν διάφορα ψυχολογικά προβλήματα δέν καταφεύγουν στόν ἱερέα, ἀλλά στόν ψυχολόγο. Οἱ ἱερεῖς ἔχουν χάσει ἔτσι τήν ἐπαφή μέ τόν κόσμο σέ μεγάλο βαθμό. Πολλοί πάλι καταφεύγουν σέ χάπια ἢ, καί αὐτό εἶναι τό χειρότερο, ὅταν ἔρχονται στούς ἱερεῖς ἐκεῖνοι δέν μποροῦν νά τούς βοηθήσουν, γιατί δέν ἔχουν τίς ἀπαραίτητες γνώσεις τῆς ψυχολογίας καί εἶναι μερικές φορές ἀνεπαρκεῖς σέ πνευματικό ἀνεφοδιασμό.

β) Ἐπιβάλλεται σήμερα νά μὴν ἀγνοήσουμε τήν πραγματικότητα πού ὀνομάζεται «θύραθεν» Ψυχολογία καθώς καί τήν ἐπίδρασή της στή σύγχρονη κοινωνία, καί θά πρέπει, προκειμένου νά ἀπευθυνθοῦμε στούς ἀνθρώπους πού χρησιμοποιοῦν αὐτή τή γλώσσα, νά τή μάθουμε καί μέ αὐτή νά τούς μιλήσουμε.

γ) Ἀνεξάρτητα ἀπό τό πῶς ἡ Ψυχολογία καί πῶς ἡ Ἐκκλησία μιλάνε γιά τόν ἄνθρωπο, γιά τήν ψυχική κ.λ.π., θά πρέπει νά ἐξετασθεῖ ἕαν καί κατά πόσο ἡ σύγχρονη ψυχοθεραπεία π.χ. μπορεῖ νά γίνει ἓνα χρήσιμο ἐργαλεῖο στά χέρια τῶν ποιμένων, ὅπως λόγου χάριν ἡ ἰατρική γιά τόν Μ. Βασίλειο.

δ) Πάρα πολύ σημαντικό εἶναι τό γεγονός, ὅτι μέσα στά νηπτικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπάρχουν σπουδαιότατες ἀλήθειες, πού θά τίς ἐκτιμήσει ὁ καθένας πού ἀσχολεῖται σήμερα μέ τήν Ψυχολογία. Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλά κοινά σημεία ἀνάμεσα στά δεδομένα τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας καί στήν πείρα καί τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι ἀποθησαυρισμένη στά Πατερικά κείμενα, ὅπως π.χ. μεταξύ τοῦ ἔργου τοῦ S. Freud γιά τά ὄνειρα καί τοῦ Νείλου τοῦ Ἀσκητοῦ ἢ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννη τοῦ Σιναΐτη. Ἐκτός ἀπ' αὐτή τή διαπίστω-

ση παρατηρείται σήμερα στην Ευρώπη μιά τάση μελέτης τῶν νηπτικῶν κειμένων καί τῶν ἔργων γενικότερα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἀποτέλεσμα δέ αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος δείχνει ὅτι πράγματα, γιά τά ὁποῖα μίλησαν παλαιότεροι καί σύγχρονοι ψυχολόγοι, ξεκινώντας ἀπό τελείως διαφορετικές προϋποθέσεις, ἀναφέρονται ὅτι χρησιμοποιήθηκαν πολλούς αἰῶνες πρὶν καί ἀπό τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν λοιπὸν μελετήσῃ κανεὶς τά κείμενα αὐτά καί φέρῃ σέ φῶς τό ὑλικό πού ὑπάρχει καί τό συσχετῆσῃ μέ ἀντίστοιχα δεδομένα τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας, θά μπορέσῃ νά παρουσιάσῃ ἓνα πολὺ ἀξιόλογο σύνολο, χρήσιμο σέ ὅλους

ε) Ἡ Ψυχολογία ἀναπτύχθηκε στή Δύση, γιατί ἐκεῖ ἔλειπαν τά μυστήρια καί μάλιστα ἡ Ἰ. Ἐξομολόγησις, πού διατηροῦσε τὴν ἐποχὴ αὐτή, ὅπως ἀκριβῶς σήμερα ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἐκεῖ λοιπὸν ἡ ψυχολογία ἦρθε σάν ἀπάντησις στό κενό πού δημιούργησε στὸν ἄνθρωπο τῆς Δύσης τό ὑλιστικὸ πνεῦμα καί ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος. Ὅλα αὐτά ὅμως τά στοιχεῖα, πού μᾶς προσφέρει ἡ Ψυχολογία, ἐμεῖς δὲν θά τά ἀντιγράψουμε τυφλά, οὔτε θά τά ἀπολυτοποιήσουμε, ἀλλὰ θά τά χρησιμοποιήσουμε μέ κατάλληλο τρόπο καί πάντα μέσα ἀπὸ τό πρίσμα τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας καί ἐξομολογητικῆς. Δὲν πρέπει νά ξεχνᾶμε τὴ γενικὴ ἀρχή, ὅτι μποροῦμε σάν τὴν μέλισσα νά παίρνομε ἀπὸ παντοῦ ὅ,τιδήποτε ταιριάζει μέ αὐτό πού ἡ εὐαγγελικὴ ἀλήθεια θέλει νά μᾶς δώσει, καί πάντα βέβαια ἡ ἀποδοχὴ αὐτὴ νά γίνεται μέ βάση τίς προϋποθέσεις πού ἔχομε. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ λοιπὸν ἡ Ψυχολογία θά εἶναι ἓνα χρήσιμο ἐργαλεῖο στὰ χέρια μας, πού μποροῦμε βέβαια, ἅμα πάμει νά μᾶς βοηθᾷ, νά τό ἐγκαταλείψουμε, ἀλλὰ δὲν θά πρέπει ποτέ νά φθάνομε σέ χαρακτηρισμοὺς ὅπως: «ἡ Ψυχολογία εἶναι τοῦ διαβόλου», γιατί τότε παραγνωρίζομε τό γεγονός ὅτι πολλές φορές μέ ἀφορμὴ τὴν Ψυχολογία ὀδηγηθήκαμε σέ δρόμους, πού δὲ φθάσαμε οὔτε μέ τίς θεολογικὰς μας σπουδὰς οὔτε μέ τὴ βοήθεια τῆς Ἐκκλησίας.

ς) Τέλος ἀναφέρθηκε ὅτι χρέος ὅλων εἶναι νά ἐρευνήσου-

με, πῶς μπορούμε νά ἀπλώσουμε γέφυρες συνεργασίας στούς ψυχιάτρους καί τούς ψυχολόγους μας, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μέ τήν ὑγεία τοῦ λαοῦ καί δυστυχῶς, στήν πλειονότητά τους, ἀγνοοῦν τόν πνευματικό θησαυρό τῆς ὀρθόδοξης Πατερικῆς παράδοσης.

